

Монтана

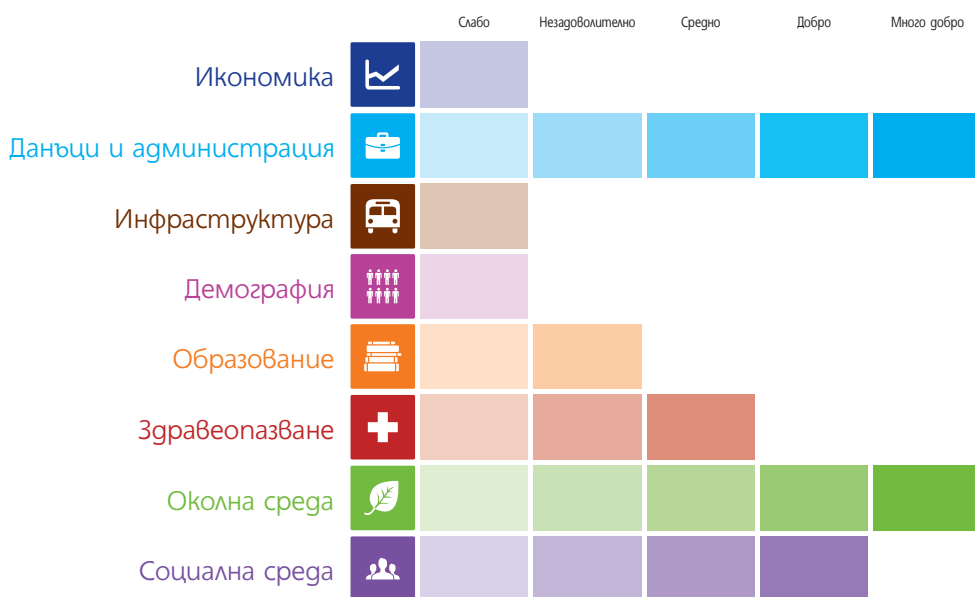
Население (2013)	142 629
Територия (кв. км)	3 635,6
Брой на населените места	131
Относителен дял на населението в градовете (%)	64,3

Общ преглед

Монтана е една от икономически най-изостаналите области в страната. И през 2013 г. местният пазар на труда остава в криза, което забавя ръста на доходите и подобряването на условията на живот на гражданите. Инфраструктурата е в лошо състояние, а достъпът до интернет – силно ограничен. Въпреки че местната администрация получава преобладаващо позитивни оценки за своята работа както от гражданите, така и от бизнеса, а данъчната среда е благоприятна, тези фактори не са достатъчни за повишаването на инвестиционната активност на предприятията и привличането на чуждестранни капитали. Възрастовата структура на местното население продължава да се влошава, а урбанизацията е сравнително ниска.

Образованието в област Монтана е оценено като незадоволително поради ниската успеваемост на местните ученици, а здравеопазването като средно с основен проблем липсата на достатъчно специалисти. Положително се оценява качеството на социалната среда и околната среда в областта.

Икономика

Монтана е една от областите с най-нисък БВП на глава от населението – 5559 лв. през 2011 г. при средно ниво от 10 248 лв./човек. И през 2013 г. кризата на пазара на труда продължава да се задълбочава. Средногодишният коефициент на безработица се увеличава за пета поредна година, достигайки 16,7% (спрямо 12,9% за страната), а средногодишният коефициент на заетост на населението над 15 г. спада до 39,0% при 46,9% за страната. В резултат на това растежът на доходите е силно потиснат – те нарастват с едва 4,65% на година в периода 2004-2013 г. при среден темп от 8,50% за страната. Средногодишният доход на лице от домакинството в областта през 2013 г. възлиза на 3276 лв. при средно ниво за страната от 4814 лв.

Инвестиционната активност на предприятията е слаба. През 2012 г. техните разходи за придобиване на дълготрайни материални активи възлизат на 997 лв. на човек от средногодишното население, като по-ниски стойности се наблюдават единствено в Кърджали, Кюстендил и Перник. За периода 2011-2012 г. областта привлича чуждестранни преки инвестиции за близо 7 млн. евро. Въпреки това чуждестранният инвеститорски интерес засега остава слаб. Към края на 2012 г. общият обем на натрупаните чуждестранни инвестиции е едва 31,3 млн. евро, което прави средно по 216,7 евро на човек - най-ниската стойност във всички области.

Ниската инвестиционна активност е придружена и от трудности при усвояването на средства по оперативните програми на ЕС. Към 31 януари 2014 г. общините в област Монтана са усвоили общо 47,2 млн. лв., което прави средно по 330,7 лв. на човек от средногодишното население през 2013 г. спрямо 379,8 лв. средно за страната. Най-добра степен на усвояване по този показател се наблюдава в общините Вършец и Георги Дамяново, а най-ниска - в Якимово и Бойчиновци.

Данъци и администрация

Високата оценка на областта в тази категория се дължи на позитивните оценки, които бизнесът дава за някои дейности на местните институции. Областната и общинските администрации получават по-добра оценка за работата си от средната за страната – 3,23 спрямо 3,10. Нерезгламентираните плащания и подкупи се смятат за относително по-слабо разпространени спрямо повечето области. Всички водещи местни данъци и такси са равни на или по-ниски от средните за страната – фактор, който благоприятства местния бизнес.

В същото време според фондация „Програма достъп до информация“ областта изостава по отношение на прозрачността на органите на местно самоуправление. Среднопретегленият към населението резултат на отделните общини формира оценка за област Монтана от 39,6/82,4 при 44,1/82,4 средно за страната през 2014 година. Най-високи оценки получават общините Бойчиновци, Брусарци и Монтана, а най-ниски – Георги Дамяново и Чипровци.

Инфраструктура

Инфраструктурното развитие на област Монтана изостава значително. Средната гъстота и на шосейната, и на железопътната мрежа е под средните за страната нива. Вследствие на активна рехабилитация на близо 60 км от пътната мрежа в областта през 2013 г. качеството на пътната настилка се подобрява, но въпреки това едва 29,1% от нея е в добро състояние при средно ниво от 39,6% за страната. Приоритетен проект за областта представлява изграждането на скоростния път Видин-Ботевград, което обаче все още не е стартирало. Пускането му в експлоатация е от особено значение, за да могат предприятията от областта да се възползват от пълния потенциал на ключови инфраструктурни обекти като пристанището в Лом и Дунав мост-2 при Видин-Калафат. Предвид изоставащото развитие на инфраструктурата не е изненадващо, че през май 2014 г. гражданите дават относително ниска оценка на качеството на местната инфраструктура – 2,3/5,0 при 26/5,0 средно. Подобни са нагласите и на местния бизнес, чиято оценка е 2,7/5,0 при средно 3,0/5,0 за страната.

Монтана е една от областите, в които разпространението на интернет върви с най-бавни темпове. Едва 36,4% от домакинствата в областта имат достъп през 2013 г. при средно 53,7% за страната. През същата година по-малко от половината жители на областта на възраст между 15 и 74 г. са използвали интернет.

Демография

Въпреки че възрастовата структура на местното население е по-неблагоприятна от средната за страната и продължава да се влошава, коефициентът на демографско заместване – т.е. съотношението между броя на лицата на възраст 15-19 г. и тези на възраст 60-64 г. (59,1% през 2013 г.) остава близко до средното за страната ниво от 61,5%. Монтана е една от областите, в които разликата

В коефициентите на демографско заместване между градовете (където е 65,5%) и селата (48,4%) е най-висока – 17,2 процентни пункта при средно 3,1 пункта за страната.

В унисон с наблюдаваните тенденции в цялата страна интензивността на миграционните процеси на населението постепенно намалява от 2011 г. насам. Въпреки това и през 2013 г. коефициентът на механичен прираст на населението на област Монтана остава отрицателен – минус 2,7‰. Влошената възрастова структура на населението оказва влияние върху коефициента на естествен прираст на населението, който от 2001 г. досега е отрицателен. През 2013 г. неговата стойност е повече от два пъти по-ниска от средната за страната: -11,7‰ при -5,2‰ средно, като единствено във Видин се наблюдават по-неблагоприятни стойности (-14,3‰). Областта остава сравнително слабо урбанизирана, като около 64% от населението на областта живее в градовете.

Образование

През последните няколко години както относителният дял на отпадналите от начално и основно образование, така и дялът на второгодниците са по-високи от средните за страната. Резултатите, които учениците от областта постигат на държавните матури по български език и литература, също традиционно са по-лоши от средните за страната. Тенденцията продължава и през 2014 г., когато 6,9% от зрелостниците полагат неуспешно матурата по български език и литература при средно 4,8% за страната. Средният успех от този изпит също остава по-нисък – добър (4,19) при средно добър (4,32).

Монтана е една от петте области в страната, в които няма висши учебни заведения или филиали на такива. Това е и един от факторите за относително ниския дял на висшестите сред населението на възраст 25-64 г. През 2013 г. той достига 18,4% при 25,5% за страната.

Здравеопазване

В областта е налице известен недостиг на медицински специалисти, като най-сериозен е недостигът на кардиолози – на всеки кардиолог в областта се падат по 11 хиляди души население при средно 6 хиляди души за страната. Неблагоприятно съотношение се наблюдава и по отношение на лекарите от специалност „Вътрешни болести“.

Капацитетът на многопрофилните болници за активно лечение (МБАЛ) в областта е достатъчно голям, но и заболяемостта на населението е по-висока от средната за страната. През 2013 г. преминалите болни са 260,4 от всеки 1000 души население при средно ниво за страната от 219,9. През 12 месеца до май 2014 г. 31,8% от анкетираните граждани на областта са пътували извън областта, за да получат медицински услуги. Този дял е по-нисък от средния и в комбинация с високата използваемост на многопрофилните болници в областта показва че населението разчита основно на местните здравни заведения. През 2013 г. здравноосигурени са 86,1% от жителите на областта, което е в унисон със средния дял за страната.

Околна среда

Монтана е областта с най-ниска концентрация на емисии на въглероден двуокис в атмосферата след Кърджали, Добрич и Смолян. През 2012 г. те възлизат на едва 5,8 тона/кв. км територия при средно ниво от 346,3 тона/кв. км за страната. Събраните битови отпадъци на човек от обслужваното население също са по-ниски от средните за страната, като през 2012 г. са събрани средно по 290,3 кг. на човек от обслужваното население при 347,0 кг за страната.

Сериозен проблем остава управлението на отпадните води. През 2012 г. едва 58,5% от населението живее в селища с обществена канализация. Дялът на населението с достъп до канализация, което е свързано с пречиствателни станции, е още по-нисък – 34% при средно ниво от 56,1%. Населението дава средна оценка на качеството на околната среда в областта – 3,05/5,00.

Социална среда

Областта се характеризира с относително ниска регистрирана престъпност, като през целия период 2000-2013 г. претегленият към населението брой на регистрираните престъпления против собствеността и личността е по-малък от средния за страната.

Като резултат от проблемите на пазара на труда и ниските доходи стойностите на индикаторите за социално включване и условия на живот за областта са по-неблагоприятни от тези в преобладаващата част от страната. През 2011 г. 18,9% от населението живее в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност при 11,2% средно за страната. Относителният дял на бедните спрямо линията на бедност за областта достига 24,9% при средно 21,2% за страната.

От различните аспекти на живота в областта местните жители дават най-висока оценка на жилищните условия (4,0/5,0 при средно 3,9/5,0 за страната) и местната образователна система (3,9/5,0 при средно 3,8/5,0 за страната). Относително най-ниско са оценени инфраструктурата (2,3/5,0 при средно 3,1/5,0 за страната) и стандартът на живот (2,8/5,0 при средно 3,0/5,0 за страната).

В област Монтана няма кино, но през последната година се наблюдава ръст на регистрираните посещения в местните театри – от 7,2 хиляди през 2012 г. до 9,6 хиляди през 2013 г.

Ключови показатели за област Монтана

Показател/година	2009	2010	2011	2012	2013
БВП на глава от населението (лв., текущи цени)	5 006	4 849	5559	n.a.	n.a.
Коефициент на заетост на населението над 15 години (%)	42,9	40,6	39,1	39,2	39
Коефициент на безработица на населението над 15 години (%)	10,1	12,2	14,1	14,9	16,7
Дял на бедните спрямо линията на бедността за областта (%)	23,4	17,7	24,9	n.a.	n.a.
Коефициент на възрастова зависимост (65+ към 15-64 г.), (%)	35,3	35,5	37,7	38,4	39,6
Коефициент на естествен прираст (‰)	-10,5	-12,3	-12,3	-12,8	-11,7
Коефициент на механичен прираст (‰)	-4,8	-6,2	-3,2	-3,4	-2,7
Дял на населението с висше образование, 15-64 г. (%)	15,7	15,4	15,8	18,1	18,4
Процент оценки на матурите по БЕЛ под среден 3,00	5,6	6,8	3,2	9,4	6,9
Среден успех от матурите по БЕЛ	4,1	4,1	4,4	4,1	4,2
Дял на пътната настилка в добро състояние (%)	n.a.	24,8	25,8	22,0	29,1
Дял на домакинствата с достъп до интернет (%)	19,1	22,7	29,0	37,5	36,4
Дял на населението с достъп до канализация, свързано с ПСОВ (%)	4,2	33,3	33,9	34	n.a.
Дял на здравноосигурените лица (%)	88,9	85,4	87,9	87,1	86,1
Постъпили болни за лечение в МБАЛ на 1000 души от населението	226,5	230,4	245,1	255,3	260,4
Средногодишен доход на лице от домакинство, лв.	2 838	3 037	2 961	2 994	3 276